

ROZSTANIA • OBITUARIES

Dr JADWIGA STASIAK
(9 I 1942–22 XII 1996)

Dzień przed Wigilią świąt Bożego Narodzenia 1996 r. pożegnaliśmy dr Jadwigę Stasiak – naszą koleżankę – Jadzię. Dla wszystkich, którzy ją znali i z którymi pracowała przez przez wiele lat, Jej odejście było zupełnym zaskoczeniem. Wiedzieliśmy wprawdzie, że Jadzia od dłuższego czasu ciężko chorowała, ale całą swą postawą sprawiała, że zagrożenie wydawało się być bardzo odległe. Nigdy też nie dawała po sobie poznać, że stan Jej zdrowia był aż tak zły i ten swój najpoważniejszy problem maskowała, jakby nie chcąc nim sprawiać przykrości swym przyjaciołom. Nadal więc żyła bardzo aktywnie – dużo pracowała, prowadziła zajęcia ze studentami, przychodziła na zebrańia PTB. Kiedy się spotykaliśmy, uśmiechnięta i z ożywieniem opowiadała, nad czym właśnie pracuje, co pisze, planowała dalsze badania, a zdrowotne kłopoty traktowała jako dającą się pokonać uciążliwość. Tylko coraz wolniej chodziła i częściej odpoczywała...

Jadwiga Stasiak urodziła się 9 stycznia 1942 w Gdyni; tu też ukończyła szkołę podstawową i średnią. Początkowy okres Jej życia był typowy dla wielu dziecięcych życiorysów czasu wojny oraz wczesnych lat powojennych i wiązał się z ciągłym niedostatkiem, czasem wręcz biedą, a równocześnie z usilnym dążeniem do zdobycia wiedzy. Po zdaniu matury w V LO w Gdyni, Jadzia przez rok pracowała w PKO, a następnie rozpoczęła studia biologiczne na Uniwersytecie im. Mikołaja Kopernika w Toruniu. Ukończyła je w 1966 r. z bardzo dobrym wynikiem, uzyskując stopień magistra zoologii na podstawie pracy *Naczynia krwionośne odnóży tylnych i pasa miednicowego u Rana catesbeiana*. Już w sierpniu tego samego roku podjęła pracę w Laboratorium Botanicznym w Delegaturze Wojewódzkiej Inspekcji Żywności w Gdańsku.

Gdy w 1967 r. w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Gdańsku powstała Katedra Botaniki, która dała początek obecnej Katedrze Ekologii Roślin i Ochrony Przyrody Uniwersytetu Gdańskiego, Jadzia była jedną z pierwszych pięciu zatrudnionych w niej osób. Ten pionierski okres Jej pracy na uczelni zasługuje na szczególne podkreślenie, gdyż wysiłek, jaki włożyła w tworzenie i funkcjonowanie Katedry był ogromny, a nie zawsze do końca doceniony. Będąc zoologiem z wykształcenia i bez dydaktycznego doświadczenia, jako pierwsza z naszego grona rozpoczęła prowadzenie zajęć z botaniki. Odbływały się one w skrajnie trudnych warunkach, gdyż Katedra nie miała żadnego zaplecza materiałowego i aparaturowego; dość wspomnieć, że pierwsze jej zebranie odbywało się na gazetach rozłożonych na podłodze i znalezionych gdzieś skrzynkach, a mikroskopy wypożyczane na ćwiczenia co tydzień trzeba było przywozić z odległej o 20 km Akademii Medycznej. W tym czasie Jadzia intensywnie uczestniczyła we wspólnym gromadzeniu materiałów dydaktycznych i licznych pracach organizacyjnych; wśród tych ostatnich zawsze nas wprawiało w podziw sprawne i skrupulatne prowadzenie finansów Katedry przez kilkanaście lat.

Od 1970 r. Jadwiga Stasiak pracowała na stanowisku starszego asystenta. W czerwcu 1975 r. na podstawie pracy pt. *Studia systematyczno-geograficzne wybranych gatunków z rodzaju Juncus L.* uzyskała stopień doktora i jeszcze w tym samym roku została mianowana adiunktem. Za bardzo wysoko ocenioną przez specjalistów pracę doktorską otrzymała nagrodę Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego III stopnia. Na etacie adiunkta pracowała w naszej Katedrze do końca lutego 1991 r., a od 1 marca 1991 r. do końca – w Centrum Biologii Morza PAN w Gdyni.

Praca naukowa stanowiła wyjątkową sferę w życiu Jadzi Stasiak. To była Jej wewnętrzna potrzeba i szczególna właściwość charakteru, która z całą pewnością nie wynikała z obowiązku tworzenia dorobku z racji wykonywanego zawodu. Cecha ta dawała się najwyraźniej zauważyć wieczorem, kiedy pochłonięta rozwiązywanym problemem zupełnie traciła poczucie czasu, a w Katedrze od dawna nie było już nikogo, kto uświadomiłby Jej porę doby. Na dorobek naukowy dr Jadwigi Stasiak składa się ponad 50 prac opublikowanych i w druku (por. wykaz) oraz około 30 niepublikowanych opracowań zawierających oryginalne wyniki badań. Prace te dotyczą kilku dziedzin botaniki: taksonomii i geografii roślin, florystyki, ekologii roślin i ochrony przyrody, jednak wiodącym nurtem zainteresowań była taksonomia. Z pierwszego okresu działalności naukowej na szczególną uwagę zasługuje cykl pięciu bardzo wysoko ocenionych publikacji z zakresu zmienności populacji oraz studiów systematyczno-geograficznych nad wybranymi gatunkami z rodzaju *Juncus* w Polsce. W swoich badaniach, oprócz metod morfologiczno-anatomicznych i fitogeograficznych, dr J. Stasiak zastosowała także metody chemotaksonomiczne i numeryczne. Ten kierunek i metodyka badań są godne podkreślenia również i z tego względu, że zostały wykonane w Katedrze, gdzie nie było żadnych tradycji badań taksonomicznych. Jadzia sama musiała najpierw zorganizować sobie warsztat zaczynając od stanu zerowego, a obliczenia statystyczne wykonywać początkowo na kręciółku – prymitywnej mechanicznej maszynie do liczenia na korbkę. Zwykły kalkulator był wtedy jeszcze nieosiągalnym szczytem marzeń, a zlecenie ośrodkowi obliczeniowemu, jedynej instytucji dysponującej komputerem – nierealne z powodów finansowych. Potem dostała maszynę do liczenia, wielką, lecz o możliwościach porównywalnych z dzisiejszym najtańszym kalkulatorkiem; w trakcie pracy okazało się też, że często wszystkie wyliczenia trzeba było sprawdzać na piechotę. A Jadzia była niezwykle skrupulatna... Dostępu do literatury i kontaktów ze specjalistami, choć bardzo życzliwymi, nie ułatwiały odległości i koszty podróży. Ośrodki zagraniczne były praktycznie niedostępne, a jeśli nawet zdarzyła się możliwość wyjazdu, to w wieku 30 lat było się jeszcze na to za młodym. Te kilka faktów pozwalało uzmysłowić sobie realia, w jakich Jadzia pracowała.

Kilka lat po doktoracie, Jadwiga Stasiak rozpoczęła badania nad zmiennością i chorologią taksonów kompleksu *Linaria odora* s.l. w Euroazji. W związku z tymi badaniami wyjeżdżała wielokrotnie na staże naukowe do dawnego ZSSR, głównie na Uniwersytet

Leningradzki i do Instytutu Botanicznego im. Komarowa w St. Petersburgu. Prowadziła tam intensywne studia materiałów zielnikowych i zbierała własne materiały w terenie, w tym, nieświadoma zagrożenia, na obszarach skażonych w wyniku wybuchu elektrowni jądrowej w Czarnobylu. Efektem tych prac jest rewizja systematyczna 50 taksonów z rodzaju *Linaria* z terenu całego dawnego Związku Radzieckiego, Mongolii i Afganistanu, rewizja materiałów z kilkudziesięciu kolekcji zielnikowych z wschodniej Europy i z niektórych krajów Europy północnej i zachodniej. Jej osiągnięciem jest również opisanie kilku nowych dla nauki taksonów. Całość zebranego i opracowanego materiału składała się na niemal ukończoną pracę habilitacyjną pod roboczym tytułem *Zmienność i chorologia taksonów kompleksu Linaria odora* s.l. w Euroazji. Oprócz wymienionych prac, do szeroko pojmowanej taksonomii należy zaliczyć również opracowania 11 rodzajów traw oraz całej rodziny *Juncaceae*, jakie dr Jadwiga Stasiak wykonała do II wydania 1-go tomu *Flory Polski*. To tylko niektóre efekty Jej pracy, którą zajmowała się do ostatniej chwili.

Z innych dziedzin, udziałem dr J. Stasiak jest opracowanie kilku gatunków do zbiorowego dzieła o roślinach rzadkich i zagrożonych w Polsce, a także do *Polskiej Czerwonej Księgi Roślin*. Niesposób też nie wspomnieć o oryginalnym skrypcie dla studentów pt: *Zarys systematyki okrytozalążkowych (Magnoliophytina) – Dwuliścienne (Magnoliopsida) – Cz. I*.

Ulubionym terenem badań Jadzi były wydmy nadmorskie, na których zaczynała swoją pracę i zbierała obfite materiały, np. do kilku bardzo interesujących prac na temat struktury i dynamiki populacji *Juncus balticus*, *Juncus articulatus*, *Linaria odora*, czy też antropogenicznych przemian flory wydm. Wszystkie Jej prace są powszechnie znane i cytowane, nie tylko w polskiej literaturze. Jeszcze pod koniec 1995 r. Jadzia Stasiak, wspólnie z dr Iriną Gubariewą z Uniwersytetu Kaliningradzkiego podjęła się opracowania pt. *Porównanie flor roślin naczyniowych Mierzei Wiślanej z polskiego i rosyjskiego terytorium*. Nie znamy finału tej współpracy.

Chyba równie ważna jak praca naukowa, była dla Jadzi dydaktyka. Była ona nauczycielem wymagającym w stosunku do studentów, ale i wymagającą była w stosunku do siebie; ilustruje to wiele przykładów, czasem nawet zabawnych. Ale była przy tym wszystkim i wyrozumiała. Egzaminacje trwały u Niej całymi tygodniami, często z materiału podzielonego na raty, żeby studentowi było łatwiej się przygotować. Pod Jej merytoryczną opieką powstało wiele prac magisterskich, a każdy z podopiecznych, o ile tylko pracował,

nie zostawał sam ze swoimi kłopotami, zwłaszcza przed metą. Były nawet przypadki, kiedy sama przepisywała na maszynie prace swoich magistrantów, żeby tylko zdążyli na czas.

Dr Jadwiga Stasiak była cenionym pracownikiem naszej uczelni. Została odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi, otrzymywała też różne nagrody i wyróżnienia; była przy tym osobą bardzo skromną.

Jako koleżankę, współpracownika, przyjaciela i człowieka znaleźmy Jadzię z codziennej, blisko 25-letniej wspólnej pracy. Katedra była naszym wspólnym, drugim domem, który współtworzyliśmy od samego początku jej istnienia. Budowaliśmy również wzajemnie siebie. Było to możliwe również i dzięki temu, że Jadzia miała charakter i swoje życiowe zasady – trwałe, a nie zależnie od koniunktury i okoliczności. Na Jadzię można było liczyć we wszystkim i w każdych okolicznościach. Gdy ktokolwiek odnosił jakiś sukces, Ona szczerze żyła jego radością czekając zawsze z kwiatami i miłym słowem, a gdy coś nie wyszło – również zawsze znajdowała jakieś argumenty łagodzące niepowodzenie. Była wspaniałym i dobrym człowiekiem. Pomaganie innym leżało w Jej naturze i dlatego robiła to w sposób cudownie prosty, naturalny i bezinteresowny. Spotykaliśmy się też nierzadko na gruncie czysto towarzyskim, gdyż Jadzia dała się lubić, doskonale tańczyła, była duszą towarzystwa i na swój niepowtarzalny sposób potrafiła bawić innych. Za te wszystkie cechy i za wiele innych ceniliśmy Ją, szanowaliśmy i lubiliśmy. I tak już pozostanie.

SPIS PUBLIKACJI DR JADWIGI STASIAK

- [1] HERBICH J., STASIAK J. 1971. Roślinność projektowanego rezerwatu „Staniszewskie Źdroje w powiecie kartuskim”. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* **27**(5): 24–31.
- [2] STASIAK J. 1974. Stanowisko *Galium pumilum* Murr. ssp. *pumilum* na Pojezierzu Kaszubskim w pow. kartuskim. *Fragm. Flor. Geobot.* **20**(3): 297–302.
- [3] STASIAK J. 1978. Populacyjna zmienność studia systematyczno-geograficzne nad wybranymi gatunkami rodzaju *Juncus* L. w Polsce. Cz. I. Zmienność morfologiczno-anatomiczna *Juncus compressus* Jacq. i *J. gerardi* Lois. *Fragm. Flor. Geobot.* **24**(4): 529–591.
- [4] STASIAK J. 1978. Populacyjna zmienność i studia systematyczno-geograficzne nad wybranymi gatunkami z rodzaju *Juncus* L. w Polsce. Cz. II. Zmienność morfologiczna kompleksu *Juncus bufonius* L. *Fragm. Flor. Geobot.* **24**(4): 593–619.
- [5] STASIAK J. 1978. Populacyjna zmienność i studia systematyczno-geograficzne nad wybranymi gatunkami z rodzaju *Juncus* L. w Polsce. Cz. III. Uwagi o składzie flawonoidów kilku wybranych gatunków *Juncus* L. w Polsce. *Fragm. Flor. Geobot.* **24**(4): 621–638.
- [6] STASIAK J. 1978. The chemotaxonomic variability of species chosen from the genus *Juncus* L. in Poland. *Bull. Soc. Amis Sc. Lettres Poznań*, D **18**: 95–118.
- [7] PIOTROWSKA H., STASIAK J. 1978. Vegetation of the reserve: Radunia – Ravine. Flora on the background of the habitat conditions. W: T. WOJTERSKI (ed.), *Guide to the Polish International Excursion*. UAM, Wyd. Nauk. Biol. **11**: 126–128.
- [8] STASIAK J. 1979. Populacyjna zmienność i studia systematyczno-geograficzne nad wybranymi gatunkami *Juncus* L. w Polsce. Cz. IV. Zagadnienia systematyczne i rozmieszczenie wybranych gatunków *Juncus* L. w Polsce. *Fragm. Flor. Geobot.* **25**(2): 237–260.
- [9] MARKOWSKI R., STASIAK J. 1980. Flora umocnień brzegowych Wisły Śmiałej i Przekopu Wisły. *Zesz. Nauk. Wyd. BiNoZ UG, Biol.* **2**: 117–130.
- [10] PIOTROWSKA H., STASIAK J. 1982. Flora rezerwatu Jar rzeki Raduni na Pojezierzu Kaszubskim. W: H. PIOTROWSKA (red.), *Roślinność rezerwatu Jar rzeki Raduni na Pojezierzu Kaszubskim*. Ochr. Przyr. **44**: 28–42.
- [11] MARKOWSKI R., STASIAK J. Zbiorowiska roślinne i flora projektowanego rezerwatu w wiciokrzewem pomorskim (*Lonicera periclymenum* L.) koło Szarego Dworu na Pobrzeżu Kaszubskim. *Zesz. Nauk. Wyd. BiNoZ UG, Biol.* **4**: 59–73.
- [12] MARKOWSKI R., STASIAK J. 1984. Antropogeniczne przemiany flory obszaru przyujściowego Przekopu Wisły w ostatnim stuleciu. *Zesz. Nauk. Wyd. BiNoZ UG, Biol.* **5**: 27–59.
- [13] PIOTROWSKA H., STASIAK J. 1982(1984). Zbiorowiska na wydmach Mierzei Wiślanej i ich antropogeniczne przemiany. *Fragm. Flor. Geobot.* **28**(2): 161–180.
- [14] PIOTROWSKA H., STASIAK J. 1982(1984). Naturalne i antropogeniczne zmiany strefowe flory naczyniowej bezleśnych wydm nadmorskich Mierzei Wiślanej. *Fragm. Flor. Geobot.* **28**(3): 371–396.
- [15] PIOTROWSKA H., STASIAK J. 1984 (1986). Rośliny naczyniowe rezerwatu Jar rzeki Raduni na Pojezierzu Kaszubskim. *Zesz. Nauk. Wyd. BiNoZ UG, Biol.* **5**: 93–124.
- [16] STASIAK J. 1986. The need of psammophytes protection at the Polish Baltic shore. *Zesz. Nauk. Wyd. BGiO UG, Biol.* **7**: 47–64.
- [17] STASIAK J. 1986. The formation and development of populations of selected coastal psammophytes on the Polish coast. W: *Abstracts of lectures on 47th Congress of the Polish Botanic Society*, Łódź, Sept. 3–6, 1986: 22.
- [18] STASIAK J. 1986. The population size of *Eryngium maritimum* L. on the Polish Baltic Sea coast. *Zesz. Nauk. Wyd. BGiO UG, Biol.* **7**: 65–76.
- [19] STASIAK J. 1987. The distribution and state of maintenance of population of *Linaria odora* (Bieb.) Fisch. subsp. *loeselli* (Schweigg.) Hartl. on coastal sand-dunes in Poland. *Zesz. Nauk. Wyd. BGiO UG, Biol.* **8**: 79–88.
- [20] STASIAK J. 1988. *Agropyron junceum* (L.) P. B. subsp. *boreoatlanticum* Sim. et Guin. W: A. JASIEWICZ (red.), *Materiały do poznania gatunków rzadkich i zagrożonych Polski*. Cz. I. *Fragm. Flor. Geobot.* **33**(3–4): 272–279.
- [21] STASIAK J. 1988. *Agropyron junceum* (L.) P. B. subsp.

- boreoatlanticum* Sim. et Guin. an endangered member of the Polish flora. *Zesz. Nauk. Wyd. BGiO UG, Biol.* **8**: 89–98.
- [22] STASIAK J. 1988. *Eryngium maritimum* L. W: A. JASIEWICZ (red.), *Materiały do poznania gatunków rzadkich i zagrożonych Polski. Cz. I. Fragm. Flor. Geobot.* **33**(3–4): 355–368.
- [23] STASIAK J. 1988. *Polygonum oxyspermum* Meyer et Bunge ex Ledeb. W: A. JASIEWICZ (red.), *Materiały do poznania gatunków rzadkich i zagrożonych Polski. Cz. I. Fragm. Flor. Geobot.* **33**(3–4): 464–467.
- [24] STASIAK J. 1988. *Linaria odora* (Bieb.) Fisch. subsp. *loeselii* (Schweigg.) Hartl. W: A. JASIEWICZ (red.), *Materiały do poznania gatunków rzadkich i zagrożonych Polski. Cz. I. Fragm. Flor. Geobot.* **33**(3–4): 407–416.
- [25] MARKOWSKI R., STASIAK J. 1988. *Juncus subnodulosus* Schrank. W: A. JASIEWICZ (red.), *Materiały do poznania gatunków rzadkich i zagrożonych Polski. Cz. I. Fragm. Flor. Geobot.* **33**(3–4): 386–397.
- [26] MARKOWSKI R., STASIAK J. 1988. Wybrane problemy synantropizacji flory bezleśnych wydm nadmorskich w obszarach przylgiściowych Wisły. *Zesz. Nauk. Wyd. BGiO UG, Biol.* **8**: 43–66.
- [27] STASIAK J. 1990. Zarzys systematyki roślin okrytozalążkowych (*Magnoliophytina*). Cz. I. Dwuliścienne (*Magnoloipsida*). Skrypt uczeln. UG, Wyd. UG, Gdańsk, ss. 228.
- [28] STASIAK J. 1990. Structure and dynamics of population *Juncus articulatus* L. subsp. *litoralis* (Buch.) Lemke in deflation fields of the Łeba Bar. *Ekol. Pol.* **38**(3–4): 413–441.
- [29] STASIAK J. 1993. *Agropyron junceum* (L.) P. B. subsp. *boreoatlanticum* Sim. et Guin. – perz sitowy. W: K. ZARZYCKI, R. KAŻMIERCZAKOWA (red.), *Polska Czerwona Księga Roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe*. Inst. Bot. im. W. Szafera PAN, Kraków: 220–222.
- [30] STASIAK J. 1993. Fenologia i dynamika wzrostu populacji *Linaria odora* (Bieb.) Fisch. subsp. *loeselii* (Schweigg.) Hartl. na wydmie nadmorskiej. *Zesz. Nauk. Wyd. BGiO UG, Biol.* **10**: 101–119.
- [31] STASIAK J. 1993. *Linaria odora* (Bieb.) Fisch. – Lnica wonna. W: K. ZARZYCKI, R. KAŻMIERCZAKOWA (red.), *Polska Czerwona Księga Roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe*. Inst. Bot. im. W. Szafera PAN, Kraków: 161–163.
- [32] STASIAK J. 1993 (1994). Status fitocenotyczny i struktura populacji *Linaria odora* s.l. w południowo-wschodniej Europie. W: J. B. FAŁIŃSKI, Z. MIREK (red.), *Polskie badania geobotaniczne poza granicami kraju*. Mater. 36 Semin. Geobot., Warszawa 15–16.03.1991. *Wiad. Bot.* **37**(3/4): 89–91.
- [33] STASIAK J. 1994. About findings of some annual species of genus *Linaria* (*Scrophulariaceae*) from the area of former USSR (in Russian) – *Bot. Zhurn.* **79** (4): 130–134.
- [34] STASIAK J. 1995. Age structure of *Juncus balticus* Willd. coenopopulations and changes in individuals characters during primary succession. *Ekol. Pol.* **42**(3–4): 100–207.
- [35] STASIAK J. 1995. Dynamics and structure of *Juncus balticus* Willd. coenopopulations during primary succession. *Ecol. Pol.* **42**(3–4): 209–234.
- [36] STASIAK J. 1995. Demography of *Juncus balticus* Willd. coenopopulations during primary succession in the deflations slacks (northern Poland). In: A. DEMETER, L. PEREGOVITS (red.), *Abstracts, 7th European Ecological Congress, Aug. 20–25, 1995, Budapest, Hungary* – Hungarian Biol. Soc. Budapest, p. 198.
- [37] STASIAK J. 1995. Szlaki antropogenicznej migracji *Linaria supina* (L.) Chazelles w Europie. W: Z. MIREK, J. J. WÓJCICKI (red.), *Szata roślinna Polski w procesie przemian. Materiały konferencji i sympozjów 50 Zjazdu Polskiego Towarzystwa Botanicznego, Kraków, 26.06–01.07. 1995*: 375.
- [38] STASIAK J. 1996. Notices on some taxa nomenclature and typification of genus *Linaria* Miller (*Scrophulariaceae*) from the Pamiro-Altai. *Fragm. Flor. Geobot.* **41**(2): 775–782.
- [39] STASIAK J. w druku. Materials to study phytocoenotic scale of *Linaria odora* (Bieb.) Fisch. species from the SE Europa. *Bull. Soc. Amis Scien. Lettres, Poznań, ser. D*.
- [40] STASIAK J. w druku. *Juncaceae* Juss. – Sitowate. Flora Polska (wyd. II) 1.
- [41] STASIAK J. w druku. *Ammophila* Host. – Piskownica. Flora Polska (wyd. II) 1.
- [42] STASIAK J. w druku. *Corynephorus* P. B. – Szcotlicha. Flora Polska (wyd. II) 1.
- [43] STASIAK J. w druku. *Elymus* L. – Wydmuchrzyca. Flora Polska (wyd. II) 1.
- [44] STASIAK J. w druku. *Hordelymus* (Jess.) Harz. – Horde-lymus. Flora Polska (wyd. II) 1.
- [45] STASIAK J. w druku. *Briza* L. – Drżączka. Flora Polska (wyd. II) 1.
- [46] STASIAK J. w druku. *Cynosurus* L. – Grzebenica. Flora Polska (wyd. II) 1.
- [47] STASIAK J. w druku. *Holcus* L. – Kłósówka. Flora Polska (wyd. II) 1.
- [48] STASIAK J. w druku. *Phragmites* Adans. – Trzcina. Flora Polska (wyd. II) 1.
- [49] STASIAK J. w druku. *Nardus* L. – Bliźniczka. Flora Polska (wyd. II) 1.
- [50] STASIAK J. w druku. *Sieglingia* Bernh. – Igrzyca. Flora Polska (wyd. II) 1.
- [51] STASIAK J. w druku. *Glyceria* R. Br. – Manna. Flora Polska (wyd. II) 1.

Ryszard MARKOWSKI, Maria HERBICHOWA,
Jacek HERBICH

KS. PROF. DR JÓZEF SZULETA
(1908–1997)

Dnia 3 I 1997 roku zmarł w Warszawie ksiądz doktor Józef Szuleta, emerytowany profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Warszawskiego, botanik, wielo-

letni kierownik Zakładu Botaniki Ogólnej i Zakładu Anatomii i Cytologii Roślin, nestor botaników polskich.

Ksiądz Józef Szuleta urodził się 11 III 1908 roku w Jagodzińcu k. Kalisza. Naukę w gimnazjum matematyczno-przyrodniczym rozpoczął w Kaliszu, ale już po ukończeniu piątej klasy przeniósł się do gimnazjum typu neoklasycznego (z nauką łaciny i greki). Maturę uzyskał w 1928 r. i we wrześniu tego samego roku rozpoczął studia filozoficzno-teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym we Włocławku. W roku 1934 otrzymał święcenia kapłańskie i już we wrześniu tegoż roku został przyjęty na Wydział Matematyczno-Przyrodniczy Uniwersytetu Warszawskiego. Studia ukończył z wyróżnieniem w 1938 r., uzyskując stopień magistra filozofii w zakresie botaniki. Pracę w Uniwersytecie Warszawskim rozpoczął w czasie studiów jako młodszy, a później starszy asystent w Zakładzie Botaniki Ogólnej, kierowanym przez prof. Zygmunta Wóycickiego, u którego specjalizował się w anatomii i cytologii roślin.

Wybuch wojny przerwał normalny tok pracy. Zakład przestał istnieć; to co nie zostało zniszczone w czasie wrześniowych bombardowań, Niemcy wywieźli, z dobrze zaopatrzoną biblioteką włącznie. W czasie obrony Warszawy ks. Szuleta był kapłanem wojskowym, po kapitulacji został zdemobilizowany w randze majora WP. W okresie niemieckiej

okupacji (gdy zawiodły wszelkie nadzieje na uruchomienie wyższych uczelni) przystąpiono do organizowania tajnego nauczania. Przed ks. mgr. J. Szuletą, z niewielkim jeszcze doświadczeniem dydaktycznym i naukowym, stało bardzo trudne zadanie, tym bardziej, że został sam z całego przedwojennego zespołu pracowników. Od połowy grudnia 1939 r. aż do wybuchu Powstania Warszawskiego 1944 r. ks. J. Szuleta brał czynny udział w tajnym nauczaniu. Prowadził wykłady i ćwiczenia z botaniki na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym i Farmaceutycznym tajnego Uniwersytetu Warszawskiego i tajnego Uniwersytetu Ziemi Zachodnich. W jednym ze swoich życiorysów Ksiądz Profesor napisał: „Ćwiczenia i wykłady dla małych grup studenckich (około 15 osób), powtarzane parę razy w tygodniu (5–7 razy), przez blisko pięć lat pozwoliły mi zdobyć duże doświadczenie dydaktyczne”. W tym samym czasie zorganizował w swoim mieszkaniu niezbędny warsztat pracy w celu prowadzenia własnych badań nad mechanizmem niszczenia drewna przez grzyby. Wyniki tych badań stały się tematem rozprawy doktorskiej. Egzamin odbył się jeszcze w ostatnim roku okupacji niemieckiej, a dyplom doktora nauk matematyczno-przyrodniczych nr 1, z wyróżnieniem „Summa cum laude”, został wręczony ks. dr. J. Szulecie w 1945 r., podczas pierwszej powojennej promocji doktorskiej w Uniwersytecie Warszawskim.

Ksiądz J. Szuleta uczestniczył w Powstaniu Warszawskim. Był kapłanem w czasie walk w Śródmieściu. Po kapitulacji przedostał się do Krakowa, skąd po krótkim pobycie wrócił do Warszawy i przystąpił do pracy w organizującym się Uniwersytecie Warszawskim. Jako starszy asystent, a od 1 I 1946 r. adiunkt, rozpoczęła ks. dr. J. Szuleta organizowanie od podstaw Zakładu Anatomii i Cytologii Roślin (dawny Zakład Botaniki Ogólnej, nazwy te wymieniały się kilkakrotnie). Formalnym kuratorem Zakładu jest w tym czasie prof. K. Bassalik, a faktycznie funkcje kierownika, w tych niezwykle trudnych czasach, pełni ks. dr. J. Szuleta. W dniu 1 I 1951 r. otrzymuje Ksiądz Doktor stanowisko zastępcy profesora z jednoczesnym powołaniem na kierownika Zakładu, oraz, z polecenia Rektora UW, zostaje kierownikiem dydaktycznym Sekcji Biologii (w ramach Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi). Prowadzi wykłady i ćwiczenia dla studentów I roku, anatomię i cytologię roślin dla starszych lat studiów, pracownię półdzienną (specjalną) i kieruje pracami magisterskimi. Te wszystkie zajęcia trzeba było przygotować, tzn. „zdobyć” mikroskopy, odczynniki i inne pozornie drobne przybory (np. szkiełka). Brak było również nawet podstawowych podrę-

czników. Główną pomocą dla specjalizantów i magistrantów stał się tzw. „kucharz” – kilkadziesiąt stron maszynopisu, na których Ksiądz Doktor podał podstawowe wskazówki, recepty z mikrotechniki roślin, zebrane z różnych dostępnych źródeł. Ta praca i troska o studenta spowodowały, że już do pierwszej pracowni półdiennej w roku akademickim 1946/47 zgłosiło się 12 osób oraz 3 osoby z SGGW na przeszkolenie w mikrotechnice roślin. Studenci wiedzieli, że każdego dnia Ksiądz Profesor kilkakrotnie przyjdzie do pracowni, obejrzy preparaty, wyjaśni wątpliwości i udzieli wskazówek. Często też wizytował ćwiczenia I roku, objaśniał, pomagał początkującym studentom (robił piękne, odręczne przekroje).

W latach 1946–1952 wypromował Ksiądz Profesor aż 26 magistrów. Intensywna, wymagająca wielu wyrzeczeń, ale i twórcza, dająca satysfakcję praca trwała do końca marca 1954 r. tj. do odwołania ks. prof. J. Szulety z pracy w UW, w wyniku artykułu w radzieckim dzienniku *Prawda* i pisma pewnej grupy studentów I roku biologii skierowanego do Ministra Szkolnictwa Wyższego. Był to dla całego środowiska niespodziewany cios, niezwykle przykry i krzywdzący, jedna z metod niszczenia nauki polskiej okresu stalinowskiego. W roku 1956 ci sami studenci (autrzy donosu) już starsi, nie zastraszeni i nie manipulowani przesłali Księdzu Profesorowi list przepraszający za wyrządzoną krzywdę i zapewnienie, że dalsze ich drogi „będą wolne od kłamstw, bezdusznosci i małodusznego wygodnictwa”. Są też w tym liście słowa wdzięczności za pracę, uczciwość i rzetelność naukową w owych strasznych czasach zakłamania.

Ksiądz Profesor zawsze i konsekwentnie bronił prawdy naukowej, wiedzą to wszyscy ci, którzy znali go w tamtych czasach. W kwietniu 1954 r., zwolniony z UW ks. dr J. Szuleta podejmuje pracę na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (KUL), na stanowisku profesora kontraktowego. Organizuje tam, znowu od podstaw, Zakład Biologii, prowadzi wykłady i ćwiczenia. W maju 1956 r., na wniosek KUL-u, Centralna Komisja Kwalifikacyjna przyznaje ks. dr J. Szulecie tytuł profesora nadzwyczajnego. Od września 1956 r. przenosi się Ksiądz Profesor do Akademii Teologii Katolickiej (ATK) w Warszawie, gdzie organizuje następną placówkę dydaktyczną – Zakład Biologii. Zmiana miejsca pracy była spowodowana przede wszystkim bardzo męczącymi dojazdami, tym bardziej, że w tym samym okresie prowadził wykłady z wybranych zagadnień biologii w Wyższym Seminarium Duchownym w Warszawie i we Włocławku.

We wrześniu 1957 r., po październikowej odwil-

ży, ks. prof. J. Szuleta wraca do Uniwersytetu Warszawskiego, jest samodzielnym pracownikiem naukowym w Zakładzie Anatomii i Cytologii Roślin, kierowanym przez prof. H. Teleżyńskiego. Wykłada botanikę ogólną dla I roku, prowadzi wykłady monograficzne, kieruje pracami magisterskimi i doktorskimi. W r. 1969 w wyniku reorganizacji Wydziału Biologii powstaje Zakład Botaniki Ogólnej, a jego kierownikiem zostaje ks. prof. J. Szuleta. W r. 1978 Ksiądz Profesor przechodzi na emeryturę.

W życiorysie ks. prof. J. Szulety powtarzają się słowa: organizował od podstaw. Robił to z konieczności, zawsze z ogromnym zaangażowaniem, ale przecież nie chciał zmieniać miejsc pracy. Po marcu 1954 roku napisał: „Zostałem zwolniony z pracy w Uniwersytecie Warszawskim, a tym samym oderwany od warsztatu pracy, który z tak olbrzymim wysiłkiem organizowałem”. W okresie powojennym na pierwszym miejscu ks. prof. J. Szuleta postawił organizację zakładu jako przyszłej placówki naukowo-dydaktycznej, oraz szkolenie kadr. Trudno uwierzyć, że początkowo pracował sam; wykładał, prowadził ćwiczenia i administrację Zakładu i równocześnie szkolił kadry – przyszłych asystentów. Dyplomanci ks. prof. J. Szulety przez wiele lat zasilali kadry naukowo-dydaktyczne w innych uczelniach i instytutach naukowych. Zawsze myślał o tym, aby po przejściu na emeryturę zostawić Zakład dobrze działający, wyposażony w aparaturę i przygotowanych do pracy ludzi. Dlatego tak bardzo angażował się i prawdziwie cieszył z naszych doktoratów i habilitacji. Wypromował 69 magistrów, 3 doktorów, był recenzentem wielu prac doktorskich i habilitacyjnych. Będąc na emeryturze, do końca 1995 r. przychodził codziennie do Zakładu, zawsze chętnie pomagał i doradzał.

Własne zainteresowania naukowe ks. prof. J. Szulety koncentrowały się przed wojną na powstawaniu i lokalizacji elementów garbnikowych u roślin. Opublikował na ten temat dwie prace, trzecia przygotowana do druku została całkowicie zniszczona w czasie bombardowań we wrześniu 1939 r. Tematyka okresu wojny (niszczenie drewna przez grzyby) była ściśle związana z warunkami pracy, a zaowocowała rozprawą doktorską. Po wojnie przedmiotem jego zainteresowań było antymitotyczne działanie wyciągów i soków z wybranych roślin na strukturę i funkcje komórek roślinnych. Dalszym celem była możliwość wykorzystania niektórych substancji do walki z rakiem. Badania te stały się punktem wyjścia rozpraw doktorskich i habilitacyjnych. Ksiądz prof. J. Szuleta był autorem kilku publikacji naukowych cytowanych w piśmiennictwie zagranicznym, także w podręcznikach.

Nie publikował wiele, początkowo nie sprzyjały temu bardzo trudne powojenne warunki, później kilkakrotne zmiany miejsca pracy, gdzie cały warsztat trzeba było tworzyć od nowa. W ostatnich latach robił wiele obserwacji, ale już nie przygotowywał wyników do druku. Na rzeczową dyskusję naukową, uwagi i wskazówki mogli zawsze liczyć Jego uczniowie. Ksiądz Profesor dopingował i cieszył się ich publikacjami, w tym widział swą rolę. Trzeba przy tym podkreślić, że nigdy nie dopisywał swojego nazwiska do publikacji uczniów – magistrantów, doktorantów czy współpracowników, chociaż miał do tego pełne prawo, gdyż był inicjatorem i kierownikiem prac wykonanych i opublikowanych w Zakładzie.

Ksiądz prof. J. Szuleta miał niezwykły talent dydaktyczny i kochał tę pracę. Zawsze bardzo starannie przygotowywał się do wykładów, w tym nie było rutyny. Mówił doskonałą, piękną polszczyzną, jasno i interesująco. Stosował zasadę pogłębioności, doskonale robił na tablicy odręczne schematy i rysunki, wykorzystywał różnego rodzaju tablice i modele, a także świeży materiał, gdy było to możliwe. W ostatnich kilku latach odwiedzali Księdza Profesora dawni studenci, którzy z różnych powodów i w różnym czasie zdecydowali się zostać za granicą; doszli tam do wysokich stanowisk, mają poważne osiągnięcia naukowe. Ci słuchacze, czasem sprzed kilkudziesięciu lat, pamiętają wykłady, wspominają miłe, a czasem ciężkie chwile, dziękują za wszystko, także „za przekazanie nam wszystkim wartości najcenniejszych” (cytat z 1996 r.).

Za całokształt pracy Ksiądz Profesor został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem XXX-lecia i Medalem Edukacji Narodowej – to ostatnie odznaczenie najbardziej sobie cenił. Od roku 1938 był członkiem Polskiego Towarzystwa Botanicznego, później też Towarzystwa Naukowego KUL i innych Towarzystw Naukowych.

Ksiądz prof. dr J. Szuleta był człowiekiem niezwykłej pracowitości i odpowiedzialności, tego uczył i wymagał od swoich uczniów, a jednocześnie był wzorem wielkiej skromności. Był humanistą o bardzo szerokich zainteresowaniach, bardzo wrażliwym na piękno przyrody. Gdy Mu zdrowie pozwalało lubił wędrować po Tatrach, w ostatnich latach był zaoczony Puszczą Augustowską i to zauroczenie przyrodą wzrastało.

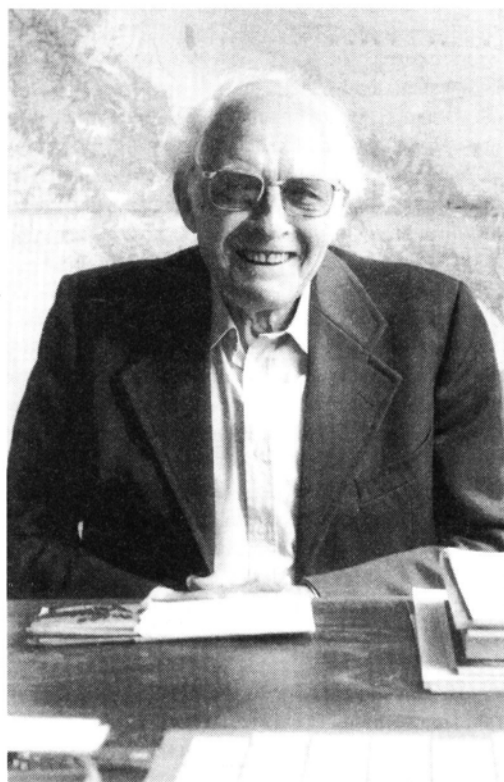
SPIS PUBLIKACJI

- [1] SZULETA J. 1937. Les cellules a tannin dans la moelle de sureau (*Sambucus nigra*). *Acad. des Sci. Compt. Rend.* **204**: 711–713.

- [2] SZULETA J. 1938. Über die Gerbstoffbehälter bei *Sambucus nigra* L. *Spraw. Wydz. Tow. Nauk. Warsz.* **31**: 181–210.
- [3] SZULETA J. 1947. Cyto-chemiczne zmiany drewna sosnowego pod wpływem grzybów *Poria vaporaria* Fr., *Poria Vaillantii* (De Cand.) Fr. i *Merulius lacrymans* Fr. *Acta Soc. Bot. Pol.* **18** (2): 1–21.
- [4] SZULETA J. 1950/51. W sprawie centrosomów u *Capri-foliaceae*. *Spraw. IV Wydz. Tow. Nauk Warsz.* **43**: 1–4.
- [5] SZULETA J. 1961. Effects of the aqueous extract from *Poria obliqua* Bres. on the roots of *Allium cepa* L., *Vicia faba* and *Tradescantia zebrina* Loud. *Acta Soc. Bot. Pol.* **30** (3–4): 457–460.
- [6] SZULETA J. 1967. Profesor Zygmunt Wóycicki (1871–1941). *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej, Ser. B*, **13**: 67–86.

Jadwiga TARKOWSKA

HEINZ ELLENBERG (1913–1997)

Heinz Ellenberg zmarł dnia 2 V 1997 w Getyndze, gdzie spoczął na tamtejszym cmentarzu. Zakończył swe długie i bogate, poświęcone nauce i rodzinie życie jeden z czołowych geobotaników XX w., godny

kontynuator swych naukowych mistrzów: J. Braun-Blanqueta, R. Tüxena i H. Waltera. Poprzez swoje prace naukowe i podręczniki wywarł duży wpływ na rozwój współczesnej geobotaniki, ekologii i geografii roślin, nie tylko w Europie. Tym, którzy mieli szczęście zetknąć się z nim osobiście, pozostanie na zawsze w pamięci jego wybitna osobowość, erudycja, życzliwość i urok osobisty.

Heinz Ellenberg urodził się 1 VIII 1913 w Hamburgu; tam też uczęszczał do szkół, składając egzamin dojrzałości w r. 1932. W Montpellier (płd. Francja) przebywał na Stacji Geobotanicznej (SIGMA) kierowanej przez J. Braun-Blanqueta i studiował botanikę, zoologię, chemię i geologię. Studia kontynuował na uniwersytetach w Heidelbergu, Hanowerze i Getyndze, gdzie w r. 1938 doktoryzował go w zakresie botaniki wybitny ekolog-palinolog prof. F. Firbas. W latach 1939–1947 (z przerwą w okresie wojny, gdy służył w wojsku) był H. Ellenberg asystentem w Zentralstelle für Vegetationskartierung (przemianowane następnie na Bundesanstalt für Vegetationskunde) kierowanym przez prof. R. Tüxena. Następnie pracował jako asystent, a od 1948 r. jako Privatdozent w Instytucie Botaniki Landwirtschaftliche Hochschule Stuttgart-Hohenheim pod kierunkiem wybitnego ekologa H. Waltera, który zachęcił go do rozwijania eksperymentalnych badań z zakresu ekologii roślin. Przez 5 lat zatrudniony na uniwersytecie w Hamburgu, powołany został w r. 1958 na stanowisko profesora zwyczajnego i dyrektora znanego Instytutu Geobotaniki Politechniki w Zurichu (Geobotanisches Institut ETH, Stiftung Rübel). Rozwinął tam ożywioną działalność naukową, dydaktyczną i organizacyjną. W r. 1966 powrócił do rodzimej Getyngi; kierował Systematyczno-Geobotanicznym Instytutem Uniwersytetu koordynując duże projekty badawcze. Po przejściu na emeryturę (w r. 1981) przez ostatnie 16 lat swego bardzo aktywnego życia odbywał liczne podróże zagraniczne, przede wszystkim do Ameryki Południowej; przygotował piękną książkę o typach domów wiejskich w różnych warunkach klimatycznych i nowe wydanie swego klasycznego podręcznika o roślinności Europy Środkowej.

H. Ellenberg jest autorem ponad 250 publikacji (poniżej wymieniam najważniejsze). W problematykę badań roślinności wprowadzili go mistrzowie: J. Braun-Blanquet i R. Tüxen. Bardzo wczesnie wypracował jednak własną drogę badawczą. Mniej interesowało go opisywanie i klasyfikowanie zbiorowisk roślinnych, więcej czynniki ekologiczne, które kształtują ich skład i strukturę. Uwidocznili się to już w jego pracy doktorskiej na temat składu gatunkowego, eko-

logii i zdolności produkcyjnej mieszanych lasów północno-zachodnich Niemiec. Rozwijał badania z zakresu eksperymentalnej socjologii roślin i wprowadził do nauki pojęcie optimum ekologicznego i fizjologicznego. Eksponował znaczenie konkurencji międzygatunkowej w zbiorowiskach roślinnych. Inspirujące były też prace Ellenberga na temat wskaźnikowej roli roślin; doprowadziło to do opublikowania tzw. ekologicznych liczb wskaźnikowych roślin w Europie środkowej, które znajdują szerokie zastosowanie w wielu dziedzinach. W powszechnym użyciu są także książki metodyczne Ellenberga: *Zadania i metody badań roślinności* (Ellenberg 1956) (wersja angielska Mueller-Dombois, Ellenberg 1974). Sztandarowym dziełem stała się książka o roślinności Europy środkowej, która uwzględnia aspekty ekologiczne, dynamiczne i historyczne. Dotąd ukazało się 5 stałe uzupełnianych i rozszerzanych wydań w języku niemieckim; dzieło przełożono też na język angielski. Stało się ono jedną z fundamentalnych pozycji geobotanicznych, bez których nie sposób wprost się obejść badając roślinność środkowoeuropejską.

Ellenberg nakreślił i rozwijał, znajdując współpracowników na całym świecie, program badań azotu jako czynnika ekologicznego; zainicjował w Getyndze obszerny projekt badań ekosystemowych (Solingprojekt) w ramach międzynarodowego programu biologicznego (IBP). W niemieckiej części projektu brał udział ponad 100 badaczy. Patronował też florystycznemu kartowaniu Niemiec i długoletnim badaniom sukcesji na stałych powierzchniach w nowym ogrodzie botanicznym w Getyndze. Bliskie mu też były problemy ochrony i zagrożenia przyrody.

H. Ellenberg poznał roślinność wszystkich niemal krajów europejskich, łącznie z Islandią, zwiedził Turcję, Stany Zjednoczone, Jemen, południową Afrykę. Dłuższe wyprawy badawcze przedsięwziął wielokrotnie do Ameryki Południowej. Badał tropikalne ekosystemy Peru, Boliwii i Argentyny. Jako visiting professor wykładał na uniwersytetach w Buenos Aires (Argentyna) i La Paz (Boliwia). Bardzo wydatnie przyczynił się do ukończenia i opublikowania manuskryptu dzieła I. Horvata o roślinności południowo-wschodniej Europy (Półwyspu Bałkańskiego). W pracach i wyprawach towarzyszyła mu zazwyczaj żona Charlotte, która była jego najbardziej krytycznym – jak mówił – współpracownikiem; mieli 4 dzieci i gromadkę wnuków.

H. Ellenberg należał do grona koordynatorów Międzynarodowego interdyscyplinarnego programu biologicznego (IBP) i programu UNESCO Człowiek i Biosfera. Był członkiem licznych towarzystw nauko-

Wenn die Kraft zu Ende geht,
ist Erlösung eine Gnade.

Mit dem Dank für ein langes und reiches Leben in Wissenschaft und Familie,
auch als Freund und Helfer für viele Menschen, nehmen wir Abschied
von meinem geliebten Mann, unserem Vater und Großvater

Prof. Dr., Dr. h. c. mult.

Heinz Ellenberg

* 1. August 1913 † 2. Mai 1997

Charlotte Ellenberg
Hermann und Gunde Ellenberg
mit Ursula, Lars-Gunnar und Monika
Ludwig und Heidi Ellenberg
mit Simon, Robert und Michaela
Almut Ellenberg und Bernd Wischhöfer
Martin Cordes
mit Marita, Anna-Lena und Benjamin
Herbert und Ingrid Krabbe

37070 Göttingen, GDA-Wohnstift, B-1309

Wir haben ihn am 7. Mai 1997 in Göttingen begraben.

Bestattungshaus Benstem, Rote Straße 32, 37073 Göttingen

wych i Akademii, członkiem honorowym m.in. British Ecological Society, doktorem *honoris causa* 4 uniwersytetów.

H. Ellenberg przez wiele lat utrzymywał żywe kontakty z polskimi geobotanikami. Kilkakrotnie odwiedził Polskę, także ze swymi studentami. Zwiedzał Mazury, Białowieżę, Wyżynę Małopolską, Tatry i Pieniny. Czytał po polsku i wykorzystywał polskie prace. W obszernym piśmiennictwie jego sztandarowego dzieła, które jest u nas w powszechnym użyciu (*Vegetation Mitteleuropas*), cytuje 50 polskich autorów.

Ja sam ze wzruszeniem wspominam zawsze tego wybitnego geobotanika. Jego publikacje ekologiczne obudziły moje zainteresowanie konkurencją roślin. Dzięki jego poparciu mogłem przez kilka lat z rządu w czasach PRL odwiedzić Instytut Geobotaniki w Zurichu, a potem Systematyczno-Geobotaniczny Instytut w Getyndze. Wycieczki terenowe, spotkania i wykłady Ellenberga były zawsze interesujące i inspirują-

ce. Był wielkim erudytą, mówił świetnie (tylko klasnąć!). Przypominał mi nieco prof. Władysława Szafra, którego bardzo cenił.

Mogliśmy podziwiać go na uroczystym jubileuszu 80-lecia z udziałem licznych przyjaciół, kolegów i współpracowników dosłownie z całego świata. Zachował swój zapał i uśmiech do końca życia.

Kazimierz ZARZYCKI

ARTYKUŁY O H. ELLENBERGU

Ukazało się szereg artykułów i notatek o działalności H. Ellenberga. Pełny wykaz publikacji ogłoszony został w tomie prac poświęconych Mu na 70-lecie urodzin (*Verh. Ges. Ökolog.* **11**: 15–25, Göttingen 1983; *Tuexenia* **3**: 19–29), uzupełniony za lata 1983–1993 w tomie ofiarowanym na 80-lecie (*Scripta Geobot.* **20**, Göttingen). Por. też *Progress in Botany* **57**, 1966.

WAŻNIEJSZE PUBLIKACJE H. ELLENBERGA

- [1] ELLENBERG H. 1939. Über Zusammensetzung, Standort und Stoffproduktion bodenfeuchter Eichen – und Buchen-Mischwaldgesellschaften Nordwestdeutschlands. *Mitteilungen der Floristisch-soziologischen Arbeitsgemeinschaft in Niedersachsen* 5: 135 p. (Phytosociology, environmental conditions, and productivity of moist oak and beech mixed forest communities in NW Germany).
- [2] ELLENBERG H. 1950. Unkrautgemeinschaften als Zeiger für Klima und Boden. *Landwirtschaftliche Pflanzensoziologie I*. Ulmer, Stuttgart. 141 p. (Weed communities as indicators of climate and soil).
- [3] ELLENBERG H. 1952. Physiologisches und ökologisches Verhalten derselben Pflanzenarten. *Berichte der Deutschen Botanischen Gesellschaft* 65: 350–361. (Physiological and ecological response of plant species).
- [4] ELLENBERG H., STÄHLIN A. 1952. Wiesen und Weiden und ihre standörtliche Bewertung. *Landwirtschaftliche Pflanzensoziologie II*. Ulmer, Stuttgart. 143 p. (Meadows and pastures and their ecological assessment).
- [5] ELLENBERG H. 1954. Naturgemäße Anbauplanung, Melioration und Landespflanzung. *Landwirtschaftliche Pflanzensoziologie III*. Ulmer, Stuttgart. 109 p. Revised reprint in 1983 under the title: *Ökologische Beiträge zur Umweltgestaltung* (Contributions of ecology to environmental planning).
- [6] ELLENBERG H. 1956. Aufgaben und Methoden der Vegetationskunde. Ulmer, Stuttgart. 136 p. (Aims and methods of vegetation ecology).
- [7] ELLENBERG H. 1958. Bodenreaktion (einschließlich Kalkfrage). *Handbuch für Pflanzenphysiologie* 4: 638–708. Springer, Berlin etc. (The acid/base status of the soil as an ecological factor).
- [8] ELLENBERG H. 1959. Typen tropischer Urwälder in Peru. *Schweizerische Zeitschrift für Forstwesen* 110: 169–187. (Rainforest communities of Peru).
- [9] ELLENBERG H. 1962. Wald in der Pampa Argentinien? *Veröffentlichungen des Geobotanischen Institutes ETH, Stiftung Rübel* 37: 39–56. (Woodland in the pampa of Argentina?).
- [10] ELLENBERG H. 1963, 1996. *Vegetation Mitteleuropas mit den Alpen in kausaler, dynamischer und historischer Sicht*. 1/5 Aufl. Ulmer, Stuttgart. (Vegetation ecology of Central Europe with the Alps., 1st/5th ed.).
- [11] ELLENBERG H., MUELLER-DOMBOIS D. 1967. Tentative physiognomic-ecological classification of plant formations of the earth. *Berichte des Geobotanischen Institutes ETH, Stiftung Rübel* 37: 21–55.
- [12] ELLENBERG H. (ed.) 1971. *Integrated experimental ecology. Methods and results of ecosystem research in the German Solling project*. *Ecological Studies* 2. Springer, Berlin 214 p.
- [13] ELLENBERG H., KLÖTZLI F. 1972. Waldgesellschaften und Waldstandorte der Schweiz. *Mitteilungen der Schweizerischen Anstalt für das Forstliche Versuchswesen* 48: 587–930. (Forest communities and related environmental conditions in Switzerland).
- [14] ELLENBERG H. (ed.) 1973. *Ökosystemforschung*. Springer, Berlin etc. 280 p. (Ecosystem research).
- [15] HORVAT I., GLAVAČ V., ELLENBERG H. 1974. *Vegetation Südosteuropas*. G. Fischer, Stuttgart. 752 p. (Vegetation of South-Eastern Europe).
- [16] ELLENBERG H. u. C. 1974. *Ökologische Klimakarte Baden-Württemberg I*: 350000. Ministerium f. Ern., Landw. u. Umwelt. Stuttgart. (Growth climate map of Baden-Württemberg, SW Germany).
- [17] MUELLER-DOMBOIS D., ELLENBERG H. 1974. *Aims and Methods of Vegetation Ecology*. Wiley New York etc. 547 p.
- [18] ELLENBERG H. 1977. Stickstoff als Standortfaktor, insbesondere für mitteleuropäische Pflanzengesellschaften. *Oecologia Plantarum* 12: 1–22. (Nitrogen as an environmental factor in plants communities of Central Europe).
- [19] ELLENBERG H. 1979. Mans influence on tropical mountain ecosystems in South America. *Journal of Ecology* 67: 401–416.
- [20] ELLENBERG H., MAYER R., SCHAUERMANN J. (ed.) 1986. *Ergebnisse des Sollingprojekts 1966–1986*. Ulmer, Stuttgart. 507 p. (Results of the Solling IBP ecosystem research project).
- [21] ELLENBERG H. 1988. *Vegetation Ecology of Central Europe*. Cambridge Univ. Press. Cambridge. 731 p.
- [22] ELLENBERG H. 1990. *Bauernhaus und Landschaft in ökologischer und historischer Sicht*. Ulmer, Stuttgart. 585 p. (Farm houses and Landscape in an Ecological and Historical Perspective).
- [23] ELLENBERG H., WEBER H. E., DÜLL R., WIRTH V., WERNER W., PAULISSEN D. 1992. *Zeigerwerte von Pflanzen in Mitteleuropa*. *Scripta Geobotanica* 18: 1–258 Göttingen. (Ecological indicator values of Central European plants species, first edition in 1974).
- [24] ELLENBERG H. 1995. *Allgemeines Waldsterben – ein Konstrukt? Bedenken eines Ökologen gegen Methoden der Schadenserfassung*. *Naturwissenschaftliche Rundschau* 48: 93–96. (Forest dieback in Central Europe – objections to the evaluation methods).

ROCZNICE, JUBILEUSZE ANNIVERSARIES, JUBILEES

PRO MEMORIA

• 250 rocznica urodzin, 170 rocznica śmierci Jerzego Chrystiana Arnolda (1 II 1747–19 XI 1827), lekarza, historyka nauk przyrodniczych, ur. w Lesznie, zm. w Warszawie, autora jednego z pierwszych opracowań na temat najstarszej polskiej literatury przyrodniczej, m.in. botanicznej: *De monumentis historiae naturalis polonae ad finem saeculi XVI* (1818).